

Tiedetäänkö antiikin Kreikan noppapeleistä mitään?

Pelejä on tutkittu jo muinoin, mutta vasta kuluvalle vuosituhannelle on alettu puhua pelitutkimuksesta itsenäisenä tieteenalana. Tutkimus on keskittynyt sangen pitkälti nykypäivän digitaalisiin peleihin, vaikka historia tarjoaa monia mielenkiintoisia näkökulmia peleihin ja pelaamiseen. Muinaisten aikojen pelien tutkimuksessa on omat haasteensa ja karikkonsa, mutta niitä täytyy vain uhmata, jos haluamme, kuten kai toki haluamme, tietää, mitä vaikkapa Aristoteles aktuaalisesti, tai ainakin potentiaalisesti, pelasi, kun kännykässä ei ollut *Angry Birds*ä eikä edes lähitavernassa *Space Invaders*ä.

Jos halutaan tietää jotain antiikin Kreikan noppapeliin säännöistä, on käytössä sangen rajallisesti tietolähteitä. Klassisen kauden kirjailijoilta löytyy mainintoja peleistä, mutta tietoa pelien säännöistä täytyy etsiä muualta. Tärkeimmät lähteet ovat Julius Polluxin sanakirja toiselta vuosisadalta jaa., eräs Arethas Kesarealaisen (800–900-luku) nimiin pantu reunamerkintä Platonin *Lysisiin* ja Eustathios Thessalonikalaisen (1100-luku) kommentaarit homeerisiin eepoksiin. Jotain tietoa saadaan myös Hesykhoksen sanakirjasta (400-luku jaa.) ja bysanttilaisesta tietosanakirjasta *Suda* (900-luku). Useimmissa näistä on paljon samoja tietoja, ja niillä on epäilty olleen yhteinen lähde. Vahvin ehdokas on roomalainen historioitsija Suetonius. Eustathios mainitsee yhdeksi tietolähteekseen ”sen, joka kirjoitti kreikkalaisten peleistä”, mikä vastaa *Sudasta* löytyvää tietoa, että Suetonius kirjoitti kirjan kreikkalaisista peleistä. Suetoniuksen kadonneeseen teokseen on kuitenkin uskottavasti yhdistettävissä ainoastaan yksi Johannes Tzetzee (1100-luku) lainaama katkelma, jossa kerrotaan juomapeleistä.

Ajallisesti Pollux on paras lähde, mutta tarjoaa melko rajallisesti tietoa peleistä. Muista lähteistä löytyy myös tietoja, joita ei löydy Polluxilta, mitä on pidetty osoituksena siitä, että ne ovat myöhempiä lisiä, mikä voi olla tottakin, vaikkei *argumentum ex silentio* ole vahva argumentti. Polluxin teos on ensisijaisesti sanakirja eikä hän pyri mihinkään tyhjentävään pelien selitykseen. Muissa lähteissä pelien selittäminen on ensi sijalla, ja Eustathios on ilmeisesti latonut *Odysseian* säkeen 1,107 (jossa kerrotaan, että Penelopen kosijat pelasivat ajanvietteeksi lautapeliä) selitykseen likimain kaiken mitä on saanut selville antiikin peleistä. Pollux on saanut joitain tietoja Eubuloksen (300-luku eaa.) komediasta *Kybeutai* (”noppapelurit”), mutta muuten näistä lähteidemme lähteistä ei tiedetä mitään. Jotkut Hesykhokselta löytyvät tiedot on myöhemmin lisätty käsikirjoitukseen ja muut lähteet taas ovat jo ajallisesti sangen kaukana klassisesta ajasta.

Jos tiedot noppapeleistä ovat näin huteralla pohjalla, niin koskeeko sama muitakin aiheita? Voiko mihinkään luottaa, vai onko kaikki bysanttilaista interpolaatiota? Joitakin tietoja voidaan arvioida vertaamalla niitä klassisen kauden aineistoon, mutta spekulatioille jää aina tilaa. Lähdekritiikki voi tuntua tässä ilonpilaajalta, mutta ilman sitä emme oikeasti tietäisi tiedämmekö oikeasti mitään.